

Constructiefout

Basisvorming, tweede fase, studiehuis, het nieuwe leren, competentiegericht leren. De onderwijsvernieuwingen die Nederland het laatste decennium hebben geteisterd, hebben twee dingen gemeen. Ten eerste zijn ze allemaal in meerdere of mindere mate gestaafd op de constructivistische leertheorie en ten tweede zijn ze mislukt. Toeval?

Het constructivisme gaat ervan uit dat leerders de gelegenheid moeten krijgen om zelf kennis te construeren uit opgedane ervaringen. Hierbij wordt de leerder in toenemende mate verantwoordelijk geacht voor zijn eigen leerproces. Het gevolg hiervan is dat docenten niet meer optreden als kennisoverdragers, maar als begeleiders en ondersteuners van dit leerproces. Het constructivisme definieert leren dan ook als een actief proces waarbij leerders zelf feiten en concepten ontdekken. Samenwerking met anderen is hierbij van groot belang om betekenis aan de leerstof te kunnen geven.

De constructivistische leertheorie heeft veel invloed gehad op het pedagogisch-didactisch denken en handelen van de laatste halve eeuw. In Nederland hebben we daarvan al de zure vruchten mogen plukken bij talloze mislukte onderwijsvernieuwingen. Sommigen wijten dit aan de ondoordachte invoering van de veranderingen of aan beleidsmakers die vernieuwingen hebben laten verwateren door ze in te zetten als politiek wisselgeld. Langzamerhand begint het echter steeds duidelijker te worden dat de onderliggende theorie waarop deze onderwijsvernieuwingen zijn gebaseerd, er wel eens de oorzaak van zou kunnen zijn dat de veronderstelde resultaten uitblijven.

In wetenschappelijk kring groeit de twijfel over het constructivistisch gedachtegoed (zie bijvoorbeeld Kirschner, Sweller & Clark, 2006). De kritiek is tweeledig. Het constructivisme is een theorie die ontwikkeld werd in een tijd dat nog niet veel bekend was over hoe het menselijk brein functioneert. Tegenwoordig weten we dat mensen nieuwe informatie verwerken in het werkgeheugen, dat deze vervolgens een plek geeft in het langetermijngeheugen. Ook weten we dat dit werkgeheugen slechts een zeer beperkte capaciteit heeft. Uit het gegeven dat het constructivistisch leren een groot beroep doet op het werkgeheugen voor andere taken dan het verwerven van nieuwe informatie volgt dat dit een ineffectieve en inefficiënte manier van leren is. Een voorbeeld: bij veel 'nieuwe' vormen van onderwijs moeten leerders complexe en zo authentiek mogelijke

taken uitvoeren. In plaats van relevante informatie op een gestructureerde wijze aangereikt te krijgen door een docent, moeten ze zelf ontdekken wat van belang is en hoe zich dit verhoudt tot wat ze al weten. Hierdoor raakt het werkgeheugen zodanig overbelast dat er nog maar weinig ruimte is om de gevonden informatie daadwerkelijk te verwerven en door te sluisen naar het langetermijngeheugen.

Een tweede bezwaar komt uit de hoek van de empirische wetenschap. Vele experimenten tonen aan dat zelfstandig leren met weinig directe instructie een nadelig effect heeft op het leerrendement, zeker voor minder ervaren leerders. Talloze andere onderzoeken wijzen uit dat bij leerders die blootgesteld worden aan veel directe, inhoudsgerichte instructie, de stof beter beklijft en dat zij het geleerde beter kunnen toepassen in nieuwe contexten. Zelfs hun probleemoplossend vermogen neemt significant toe – hetgeen juist door constructivisten wordt geclaimd als het grote voordeel van hun benadering.

Nu het constructivistisch leren zowel in de praktijk als in de wetenschap in een kwaad daglicht is komen te staan, betekent dit dan ook dat we ervan verlost zijn? Zo makkelijk is het helaas niet. Het constructivisme heeft wel wat weg van onkruid: zelfs met de hoogste kwaliteit bestrijdingsmiddelen heeft het toch nog de neiging om weer de kop op te steken. De laatste vijftig jaar is deze theorie dominant geweest in het denken over leren en kennisverwerving, vaak onder verschillende benamingen. Zo zijn we van ontdekkend leren en ervaringsleren via probleemgestuurd leren nu uitgekomen bij het competentiegericht leren. De constructivistische ideeën blijken maar moeilijk uit te roeien. Telkens als deze of gelijksoortige benaderingen door overweldigend wetenschappelijk bewijs naar de prullenbak verwezen werd, stak het niet veel later – in enigszins gewijzigde vorm – toch weer de kop op.

De meest recente loot aan de boom is het connectivisme van George Siemens. Volgens hem kan in deze complexe wereld kennis niet meer geïnternaliseerd worden. Over informatie beschikken is ondergeschikt aan het kunnen opzoeken en vinden van informatie. Of zoals Siemens het zelf zegt: 'The pipe is more important than the content within the pipe.' Ziet u de bui ook al hangen? ■

Johan Graus, hoofdredacteur

Kirschner, P. A., Sweller, J., & Clark, R. E. (2006). Why Minimal Guidance During Instruction Does Not Work: An Analysis of the Failure of Constructivist, Discovery, Problem-Based, Experiential, and Inquiry-Based Teaching. *Educational Psychologist*, 41(2), 75–86.

Schrijven voor het vak Nederlands blijft voor leerlingen vaak een wat raadselachtige activiteit. Ze moeten een tekst schrijven maar voor wie eigenlijk? Om leerlingen bewuster en doelgericht te laten schrijven, ontwierp Patrick Rooijackers een lessenreeks waarbij publieksgerichtheid het uitgangspunt is – een benadering die overigens ook mvt-docenten in de bovenbouw kunnen gebruiken. 'Door schrijven veel explicieter aan het journalistieke bedrijf te koppelen, kun je ervoor zorgen dat schrijven levensecht wordt.'

Panorama en Linda de klas in EEN ANDERE AANPAK IN SCHRIJFDIDACTIEK

Patrick Rooijackers

Tijdschriftjournalisten zijn vaak vaklui. Ze weten zorgvuldig de behoeften, gedachten en interesses van hun lezers te bespelen. Onderwerpkeuze, informatiedichtheid, perspectief, woordkeuze, argumentatie: alles in een tijdschriftartikel weerspiegelt de lezer van het blad. Wie een tekst schrijft voor Linda, zal diezelfde tekst enkel

met zeer ingrijpende wijzigingen nog geschikt kunnen maken voor een medium als Margriet. Een goede tijdschriftjournalist heeft een fijn ontwikkeld gevoel voor hoe het publiek van een blad in elk woordje van een tekst terugkomt. 'Schrijven is denken met het hoofd van je lezer', zoals het Basisboek *journalistiek schrijven* schrijven definieert.

Die vaardigheid hebben veel havo- en vwo-boven-

Schrijven is denken met het hoofd van je lezer

bouwleerlingen (in mijn beleving) vaak niet. Ze schrijven een tekst met het woordenarsenaal dat ze ter beschikking hebben en doen vaak weinig moeite om hun stijl aan te passen. Het kiezen van een publiek bij een schrijfoopdracht is eerder een verlengstuk van het niveau van hun schrijfvaardigheid ('Ik kies voor het jongerenblad want zo schrijf ik nou eenmaal') dan een bewuste keuze. Ze zien niet in waarom ze hun eigen troebel geformuleerde gedachtegang scherper moeten vastleggen.

Door het publiek als docent plotseling in het midden van de aandacht te plaatsen – en dat doe je met tijdschriftjournalistiek – doorbreek je dit patroon. Belangrijk ook: je brengt schrijven voor leerlingen terug tot een herkenbaar beroep, met specifieke beroepseisen en eigenaardigheden, een beroep waar ze ook best positief tegen aankijken. Schrijven wordt een realistische opdracht voor ze. Wanneer leerlingen zich voorstellen dat ze voor 25 cent per woord zitten te schrijven in opdracht van een veelgelezen blad, schrijven ze anders dan wanneer ze voor de docent Nederlands een tekst schrijven.

Het principe

Maar hoe kun je tijdschriftschrijven in het klaslokaal onderwijzen? Stap één is in elk geval: laten zien hoe sterk tijdschriften zich oriënteren op een publiek. Pas als leerlingen begrijpen hoe sterk tijdschriften van elkaar kunnen verschillen en welke middelen bladen inzetten om herkenbaar te zijn voor hun publiek, kun je van

Panorama richt zich op mannen tussen 18 en 55 jaar, maar vergeet (hun) vrouwen niet. Zij maken deel uit van gezinnen met kinderen of jonge een- of tweepersoonshuishoudens. Panorama richt zich op de man van de Libelle-lezeres. Panorama vertelt de lezer over dingen die hij nog niet wist, laat de lezer een wereld zien waarvan hij hooguit droomt, die hem verrast, verbijstert

en boeit. Panorama geeft de lezer gesprekstof. Vooral in de vorm van discover- en humaninterestartikelen. Panorama beperkt zich niet tot nieuws, misdaad en sport – al zijn dit wel zeer belangrijke, vaste elementen in het blad – maar heeft ook populairwetenschappelijk, lifestyle, human interest en adventure in haar formule.

ze verwachten dat ze zelf een tekst voor zo'n medium schrijven.

Een goed vertrekpunt vormen de vastgelegde uitgangspunten van tijdschriftredacties. Veel tijdschriftredacties werken met *ijkpersonen*: een fictieve persoon die de doorsnee-lezer van het blad moet vertegenwoordigen: 'Michael, 32 jaar, accountant, getrouwd, twee kinderen' enzovoort. Tijdschriftenbons Rob van Vuure werkt enkele *ijkpersonen* uit in zijn boek *Rotondevrouwen, Padvindermannen* (Amsterdam, 2003). Andere redacties werken met knipselwanden, ook wel *moodboards*, waar de *ijkpersoon* in foto's, knipsels, kleuren wordt 'gevangen'.

Maar het eenvoudigst bruikbaar in het klaslokaal zijn de *profielen* waarin tijdschriften voor adverteerders en freelancejournalisten uitgebreid hun publiek, stijl, rubrieken en onderwerpen bespreken. Soms zijn deze profielen erg beknopt, maar vaak geven ze veel handige informatie. De belangrijkste uitgever van tijdschriften in Nederland, Sanoma, heeft ze bijvoorbeeld handig bijeengeplaatst (zie <www.sanoma-adverteren.nl>). Die profielen kunnen een uitstekend houvast bieden om tijdschriftschrijven voor leerlingen overzichtelijk te houden.

Lessenserie

Laat ik kort een beschrijving geven van de lessenserie zoals ik die (in variaties) de afgelopen twee jaar in mijn bovenbouwklassen aangeboden heb. De eerste les begint met een klassikale verkenning van een tijdschriftprofiel. Na het klassikaal bespreken van het voor leerlingen erg herkenbare profiel van 'mannenblad' Panorama krijgen de leerlingen in groepen van vier een willekeurig tijdschrift onder ogen en de opdracht het profiel van

De lezerskern van Libelle wordt gevormd door vrouwen van 30 t/m 55 jaar. Zij maken voornamelijk deel uit van meerpersoonshuishoudens, meestal gezinnen met kinderen. Libelle-lezeressen beantwoorden ongeveer aan het beeld van de gemiddelde Nederlandse vrouw. Het zijn eigentijdse vrouwen die hun gezin centraal stellen. Ze zijn iets hoger opgeleid dan de gemid-

delde Nederlandse vrouw en hebben iets meer te besteden. Libelle-lezeressen staan actief in het leven. Ze besteden veel aandacht aan hun gezin en hechten grote waarde aan de toekomst van hun kinderen. Ze ondernemen liever iets samen dan alleen. Koken doen ze (dagelijks) met plezier en van tijd tot tijd zetten ze graag iets bijzonders op tafel.

het betreffende tijdschrift op te stellen. Ze moeten vooral het publiek zo nauwkeurig mogelijk specificeren: op welke leeftijdsgroep richt het blad zich, in welke inkomensklasse bevindt het publiek zich, welk opleidingsniveau heeft het publiek gemiddeld, bestaat het uit mannen en/of vrouwen? Belangrijk is dat leerlingen nauwkeurig aangeven uit welke elementen uit de tekst ze dit opmaken. Tien minuten voor het einde van de les ontvangen leerlingen het echte profiel en vergelijken ze dat met het door henzelf opgestelde profiel. Ten slotte bespreken we de bevindingen klassikaal.

De tweede les zoemt nader in op de verschillen tussen bladen. Weer moeten leerlingen raden op welk publiek een blad zich richt maar nu krijgen ze op één blad zes *leads*, zes openingen van tijdschriftartikelen te lezen, zonder dat erbij vermeld staat om welk tijdschrift het gaat. Een voorbeeld:

Het komt in de beste families voor: ruzie over de aanpak van de kinderen. Hij wil de baby wat langer laten liggen als-ie huult. Jij vindt dat jullie dochter ten minste één hapje moet proeven. Hoe ontstaan die conflicten en belangrijker: hoe kom je ervan af?

De lead laat er geen twijfel over bestaan: dit blad richt zich alleen op vrouwen. (Toch komt de lead uit het misleidend betitelde blad *Ouders van nu*!) Ik heb ook leads gekozen uit andere vrouwenbladen als *Linda*, *Opzij*, *Flair* en *Fancy*. Waar de *Opzij* in een inleiding rustig naar de Raad voor Cultuur kan verwijzen, citeert de *Flair* Cindy van 20 uit Groningen. Leerlingen kunnen zo opvallende verschillen aanwijzen.

Niet alleen leads zijn trouwens hiervoor goed bruikbaar, ook kortjes zijn bruikbaar. Kortjes zijn de kleine tekstjes in een tijdschrift, waarin bijvoorbeeld een cd wordt besproken, een nieuw merk spijkerbroeken wordt aangeprezen, een klein nieuwsfeitje of weetje wordt gepresenteerd.

Tijdschriftje spelen

Na deze openingslessen is het bij de uiteindelijke schrijfoopdracht belangrijk het realistische gehalte van de taak te benadrukken: leerlingen moeten een redactie samenstellen rond een tijdschrift. De eerste moeilijkheid dient zich dan al aan: welk tijdschrift? Deels hangt dit af van de opdracht. In havo/vwo 4, waarin de eerste schrijfoopdracht een (journalistiek) reisverslag is, beperk ik de keuze tot *De Kampioen* van de ANWB en *National Geographic*. Maar wanneer leerlingen een betogende tekst moeten schrijven, kan dat natuurlijk in heel wat media. Wat mij betreft: hoe 'volwassener' het publiek en hoe 'hoger opgeleid', hoe beter.

Voordat leerlingen zelf aan de slag gaan met schrijven, moesten ze eerst nog een tweetal leads schrijven en twee kortjes voor zeer uiteenlopende bladen. Eén lead en één kortje moest betrekking hebben op het tijdschrift dat ze wilden kiezen. (Uitgebreidere opdrachten zijn natuurlijk ook denkbaar. Je kunt bijvoorbeeld leerlingen die voor de Elsevier willen gaan schrijven een artikel uit de *Panorama* om laten werken tot een artikel voor de Elsevier.)

Hierna begon de eindopdracht. De groepjes leerlingen moesten bij de hoofdredacteur (de docent) een plan inleveren voor een *special*, een themanummer, waarin ze ook beredeneerden waarom ze juist rond dit thema een *special* wilden verzorgen. Nadat hun plan goedgekeurd was, moesten ze nogmaals het profiel van hun tijdschrift doornemen en enkele artikelen opzoeken zodat ze een precies beeld hadden van de *tone of voice* van hun tijdschrift. Daarna verzamelden ze documentatie en gingen ze aan het schrijven.

Bij het schrijven benadrukte ik een aantal zaken: leerlingen moesten zich in de verwerking van hun documentatiemateriaal aanpassen aan de gewoonten in het tijdschrift (bronnen tot in detail vermelden of niet, veel

Leerlingen corrigeren elkaar vaak vrij gemakkelijk. Vergelijk deze twee versies van een typische lead van een havo 5-leerling, bedoeld voor het blad *Ouders van nu*:

versie 1

Een week geleden kwam mijn zusje thuis van een feestje. Nadat ik 10 minuten naar gepruts aan de deur had geluisterd, hoorde ik de deur open gaan. Ik ging de trap naar beneden af en daar zag ik haar liggen. Ze lag in haar eigen braaksel. Ik besloot mijn moeder te roepen, die constateerde dat mijn zusje een drankvergiftiging had opgelopen. Al snel stond de ambulance voor de deur en werd mijn zusje ingeladen. Dit soort alcoholmisbruik onder jongeren komt de laatste jaren steeds vaker voor. Een probleem waar iets aan gedaan moet worden. Maar wat?

versie 2

Herkent u dit? U ligt lekker te slapen, maar ineens hoort u de deur opengaan, en jawel hoor, uw zoon of dochter is weer straalbezopen en hangt boven de wc. Of herkent u dit? U wordt midden in de nacht ineens opgebeld met de vraag of u uw zoon of dochter kunt komen ophalen omdat hij of zij ergens in de goot ligt. Alcoholmisbruik is een groot probleem in onze samenleving. Er komen steeds meer jongeren in het ziekenhuis te liggen door alcoholvergiftiging (...)

Versie 1 mag dan wel 'sappig' zijn geschreven, de lezer van *Ouders van nu* zal, merkten leerlingen op, moeite hebben om zich in versie 1 te verplaatsen. In versie 2, waarin het perspectief bij ouders ligt, zal een lezer zich wel door de tekst aangesproken voelen.

experts citeren of juist de man of vrouw op straat?). Ze moesten de tone of voice en het gekozen 'vertelperspectief' van het tijdschrift hanteren (spreek je een mannelijke of vrouwelijke

lezer aan, spreek je de lezer veel aan?). En ze moesten de 'structureringsgewoonten' van het tijdschrift aanhouden (tussenkopjes of niet, een strakke structuur of een losse?). Het is goed om leerlingen, voordat ze definitief gaan schrijven, al deze keuzen vooraf vast te laten leggen in een korte 'verantwoording vóór het schrijven'.

De afrondende fase is ook erg belangrijk: de door de groep geschreven teksten worden gebundeld tot een klein 'tijdschriftje' en voorgelegd aan een andere groepje leerlingen, die voor de gelegenheid omgedoopt zijn tot bureauredacteuren en bepalen of de stukken *plaatsbaar* zijn, *plaatsbaar met wijzigingen* of *niet plaatsbaar*. Op een kort evaluatieformulier lichten de bureauredacteuren hun keuzes toe. Leerlingen hebben daarna nog de kans hun tekst te herschrijven en leggen hem dan voor aan de hoofdredacteur (en dat is, jawel, de docent).

Aandachtspunten

Zoals gezegd: zelf pas ik sinds twee jaar in mijn bovenbouwklassen in mijn schrijflessen deze aanpak in allerlei variaties toe. Ik merk duidelijk het verschil. In havo 4 en vooral vwo 4 zijn de reisverslagen van de leerlingen die ze halverwege het jaar inleveren, veel minder de ego-documenten van voorheen. Omdat ze moeten schrijven voor *De Kampioen* of *National Geographic*, zie ik teksten terug waarin leerlingen op zoek zijn om in treffende, sprekende bewoordingen een publiek aan te spreken.

Over het algemeen lijken de schrijfproducten voor leerlingen beter 'meetbaar' te zijn geworden. Doordat ze zich bewuster zijn van het waarom achter de verschillen tussen tijdschriften, zijn ze accurater in hun documentatie en formulering. Ze denken na over vragen als: kan ik voor dit blad mijn lezer met 'je' aanspreken? Moet ik 'sappige' citaten kiezen of 'inhoudelijke' citaten? Kan ik veel informatie aanbieden of moet ik terughoudend daarin zijn? De motivatie voor schrijflessen is ook toegenomen, vooral onder vwo-leerlingen.

Er rezen ook typische problemen. Allereerst tekende zich een duidelijk verschil af tussen havo en vwo. Vooral havisten sloegen nogal eens de plank mis. Havo 4-leerlingen spraken het publiek herhaaldelijk krom en geforceerd aan en bleken ook moeite ermee te hebben feedback goed te begrijpen. Bij vwo-leerlingen speelde

Bij tijdschriftschrijven zijn leerlingen minder snel tevreden over hun eigen vocabulaire en stijl, en zoeken ze eerder de grenzen op van wat ze met hun eigen schrijfstijl kunnen

dit probleem vrijwel niet. Voor mij was dit reden genoeg dit jaar deze aanpak niet meer in havo 4 toe te passen.

Een ander probleem is dat je moeilijk kunt eisen dat leerlingen én voor een bepaald publiek schrijven én van een bepaalde strikte tekststructuur gebruikmaken. Toen ik vwo 5 dit jaar de voorwaarde stelde dat hun tijdschrifttekst de structuur van een gecompliceerd betoog moest hebben (de naam in *Taaldomein* voor een betoogstructuur met argumenten vóór en tegenargumenten met weerlegging), leverde dat soms nogal geforceerde teksten op en een klas die met toch wat minder plezier met de opdracht aan de slag ging.

In elk geval

Maar al met al ben ik enthousiast. Een van de minpunten van gedocumenteerd schrijven is wat mij betreft dat leerlingen zich zo sterk op de inhoud richten dat ze geen aandacht hebben voor stijl en formulering. Bij tijdschriftschrijven zijn leerlingen minder snel tevreden over hun eigen vocabulaire en stijl, en zoeken ze eerder de grenzen op van wat ze met hun eigen schrijfstijl kunnen. Soms stranden hun pogingen jammerlijk, maar dat ze zichzelf proberen te ontstijgen in hun taal, lijkt me een grote meerwaarde.

Schrijven voor het vak Nederlands blijft voor leerlingen vaak een wat raadselachtige activiteit: ik moet een tekst schrijven maar voor wie eigenlijk? Door schrijven veel explicieter aan het journalistieke bedrijf te koppelen, kun je ervoor zorgen dat schrijven levensecht wordt. Want eigenlijk is het wel raar: waarom geven we leerlingen in de onderbouw vaak wel allerlei typisch journalistieke opdrachten (interview schrijven, tijdschriftje maken), maar verdwijnt dit in de bovenbouw veel meer naar de achtergrond? Het schijnt de droom te zijn van heel wat leraren Nederlands om eens een leerling te hebben die later uitgroeit tot een groot romanschrijver of dichter. Maar: een hoofdartikel in de *Libelle* van een ex-leerlinge lijkt me ook geen slechte zaak. ■

LITERATUUR

Asbreuk, H., & Moor, A. de. (2007). *Basisboek journalistiek schrijven voor krant, tijdschrift en web*. Groningen/Houten: Noordhoff.
Kussendrager, N., & Lugt, D. van der. (2007). *Basisboek journalistiek: achtergronden, genres en vaardigheden*. Groningen/Houten: Noordhoff.

Het Expertisecentrum MVT is een samenwerkingsverband tussen de Universiteit Leiden (ICLON en de faculteit Geesteswetenschappen), de Hogeschool Rotterdam en de Hogeschool Leiden, dat met subsidie van het ministerie van OCW mogelijk is gemaakt. Sinds de zomer van 2007 draait het Expertisecentrum MVT op volle toeren. Wat doet het centrum precies? En wat zijn de plannen voor de komende tijd?

EXPERTISECENTRUM MODERNE VREEMDE TALEN

Wat heeft het te bieden?

Johanneke Caspers & Alessandra Corda

Het Expertisecentrum MVT heeft als doel het inventariseren, ontsluiten en ontwikkelen van expertise op het gebied van moderne vreemdetalenonderwijs, en het overdragen van die kennis aan docenten, scholen en lerarenopleiders. Belangrijke thema's naast algemene taaldidactiek zijn Engels op de basisschool, doorlopende leerlijnen, tweetalig onderwijs (tto) en nieuwe schooltalen (vooral Chinees). Voor een uitgebreid overzicht van de uitgangspunten van het Expertisecentrum, zie Richters (2007). Zo'n anderhalf jaar na de start lijkt het een goed moment om een aantal belangrijke resultaten van het centrum onder de aandacht te brengen en iets over de plannen voor 2009 te vertellen. In de komende tijd wordt met de partners en het ministerie van OCW gekeken naar de mogelijkheden voor continuering na afloop van de subsidieperiode, vanaf 2010.

Het documentatiecentrum

Via de website van het Expertisecentrum MVT heeft iedereen direct toegang tot het online documentatiecentrum, een database met meer dan 400 samenvattingen van relevante mvt-publicaties. Via het intypen van

een of meer zoektermen (net als in Google) krijgt men een – kortere of langere – lijst van bronnen te zien. Deze kunnen worden aangeklikt om een meer gedetailleerde beschrijving van de betreffende publicatie te krijgen. In veel gevallen is de complete tekst online beschikbaar (meestal als pdf-bestand, soms als Worddocument).

In het documentatiecentrum zijn niet alleen beschrijvingen opgenomen van boeken en artikelen in tijdschriften of bundels, ook rapporten van organisaties als SLO, het Cito, Cinop en het Europees Platform zijn er te vinden, naast publicaties die in opdracht van de Europese Commissie zijn geschreven (veelal is de tekst van rapporten online beschikbaar). Ook relevante dissertaties en scripties zijn via het documentatiecentrum te vinden. Het doel van het documentatiecentrum is tijd te besparen bij zoekacties door op een overzichtelijke manier informatie uit verschillende bronnen bij elkaar te brengen.

Er worden voortdurend nieuwe bronnen aan het documentatiecentrum toegevoegd. Vragen en eventuele wensen zijn van harte welkom via <ExpertisecentrumMVT@iclon.leidenuniv.nl>.

Publicaties van het Expertisecentrum mvt

Begin maart 2008 verscheen de publicatie *Vroege Vogels*,